

A szökési sebesség

$$v_{szökési} = \sqrt{2} \cdot v_{kör} = \sqrt{\frac{2\gamma M}{R}}$$

$$H^2 R^2 = \frac{2\gamma \pi R^3 \rho}{R}$$

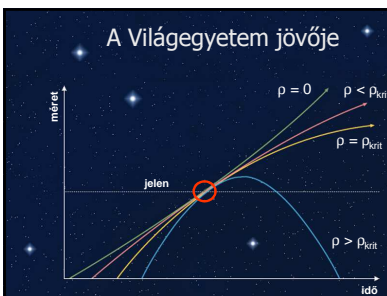
$$\rho = \frac{3H^2}{8\pi\gamma}$$

$$v = H \cdot R \quad M = \frac{4}{3}\pi R^3 \rho \quad \gamma = 6,67 \cdot 10^{-11} \frac{\text{Nm}^2}{\text{kg}^2}$$

A kritikus sűrűség

$$\rho_{kritikus} = \frac{3H^2}{8\pi\gamma}$$

$$\rho_{kritikus} = \frac{3 \left(\frac{20 \text{ km}}{\text{s} \cdot 10^6 \text{ fényév}} \right)^2}{8 \cdot 3,14 \cdot 6,67 \cdot 10^{-11} \frac{\text{m}^3}{\text{kg} \cdot \text{s}^2}}$$

$$\rho_{kritikus} = 8 \cdot 10^{-27} \frac{\text{kg}}{\text{m}^3} = 10 \cdot 10^{-27} \frac{\text{kg}}{\text{m}^3} = 5 \text{ H atom/m}^3$$

Az Univerzum jövője

$\rho > \rho_{kritikus}$ $\rho \leq \rho_{kritikus}$ $\rho = 0$ (üres)

Az Univerzum geometriája

A tér	Göbület	Az Univerzum sorsa
	zárt > 0	a tágulást összehúzódás követi
	sík (nem görbült) 0	csökkenő tempóban folyamatosan tágul
	nyílt < 0	csökkenő tempóban folyamatosan tágul

Dimenzió:	Az alakzat:	
1	nyílt	
1	zárt	
2	nyílt	
2	zárt	
3	nyílt	
3	zárt	?????

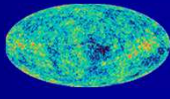
Véges, de határtalan

Egy irányban haladva visszaérünk a kiindulási pontba.
A méret véges.

Az Univerzum átlagsűrűsége

- Megfigyelhető anyag: 10^{-27} kg/m^3
- Sötét anyag: $9 \cdot 10^{-27} \text{ kg/m}^3$ (becslés!!!)
- Összesen: $\sim 10 \cdot 10^{-27} \text{ kg/m}^3$
- Kritikus sűrűség: $\sim 10 \cdot 10^{-27} \text{ kg/m}^3$
- Az Univerzum sűrűsége = kritikus sűrűség

A Világegyetem geometriája

$t = 380$ ezer év

- A háttérsugárzás fluktuációjának mérete
  - zárt világegyetem: $\sim 1,5^\circ$
  - sík világegyetem: $\sim 1^\circ$
  - nyílt világegyetem: $\sim 0,5^\circ$
- WMAP (2010): $\rho = (1,0023 \pm 0,0055) \rho_0$
a Világegyetem sík!!! ($\pm 0,5\%$ hiba)

A Világegyetem energiája

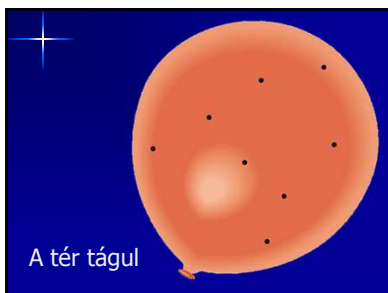
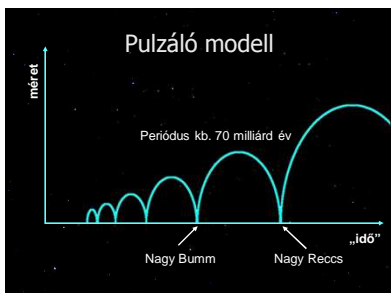
$\rho_{kritikus} < \rho$ sok az anyag kötött állapot $E < 0$
 $\rho_{kritikus} \geq \rho$ kevés az anyag szabad állapot $E \geq 0$

!!! A kritikus sűrűség !!!
 esetén:
 !!! NULLA összenergia !!!

A Világegyetem energiája

$\rho_{kritikus} \approx \rho$

!!! A Világegyetem !!!
 !!! összenergiája !!!
 !!! NULLA !!!

A hiperbolikus modell

Kozmikus dekád: a tíz hatványkitevője (pl. 20 dekád: 10^{20} év)

- 6-14 dekád (jelen): csillagkor**
  - galaxisok, csillagok, bolygók
  - az anyag kis része koncentráliódik fehér törpékben, neutroncsillagokban és fekete lyukakban
  - a végére elfogy a nukleáris üzemanyag

Degenerált kor

- 14-37 dekád**
  - megszakad a csillagképződés folyamata
  - halott bolygók, barna törpék, fehér törpék, neutroncsillagok, fekete lyukak
  - gravitációs kölcsönhatás, ütközések, néhány új csillag

Fekete lyuk korszak

- 38-100 dekád**
  - egyre növekvő méretű fekete lyukak
  - először lassan, majd egyre gyorsabban párolognak
  - Hawking-sugárzással fotonokat és részecskéket bocsátanak ki a szupermasszív fekete lyukak végső felvillanása

A nagy megdermedés kora

- a 100. dekádtól**
  - az Univerzum lassan lehűl az abszolút zérus fokra
  - fotonok, neutrínók, elektronok, pozitronok
  - igen nagy méret, igen kicsi sűrűség
  - hideg, kihalt, „üres” Világegyetem

